



Ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimo tvarka Lietuvoje XX amžiaus 3–4-ajame dešimtmečiuose

Ieva Griniūtė-Tumelienė

Lietuvos istorijos institutas, XX a. istorijos skyrius, Kražių g. 5, Vilnius
el. p. griniutei@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje analizuojami XX a. 3–4-ajame deš. įvykę ikimokyklinio amžiaus vaikų švietimo, priežiūros ir auklėjimo darbuotojų rengimo darbai. Naujos profesijos tarpukario Lietuvoje atsiradimą lėmė modernėjančios visuomenės poreikiai ir pakitę žmonių tarpusavio santykiai. Atskleidžiama, kas ir kaip per Nepriklausomybės laikotarpį kūrė bei formavo vaikų darželio auklėtojos profesiją. Apžvelgiama ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimo tvarka ir taisyklės. Aptariamas valstybės kuriamas kontrolės, priežiūros ir apsaugos mechanizmas, skirtas auklėtojų kursų rengėjams, vaikų darželių steigėjams ir ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo specialistėms.

Esminiai žodžiai: Lietuva, XX amžius, ikimokyklinės vaikų ugdymo įstaigos, vaikų darželiai, vaikų darželio auklėtojos, pedagogika, švietimas.

Abstract. The article analyses the process of training of educational specialists for preschool children in Lithuania in the 3rd and 4th decade of the 20th century. The emergence of the new profession in Lithuania was determined by the needs of the ever-modernising society and new relations between people. The new sociopolitical and socioeconomic conditions required new types of educational workers who would be able to take care of the children effectively. To that end, a whole new system aimed specifically at the preparation of these new specialists was created. The article explores who stood as the forerunners of the early childhood pedagogy in Lithuania and how they were able to establish this system. The latter is also analysed in the light of the disciplines which were taught to kindergarten teachers and educational workers in general. Finally, the control mechanism which was implemented by the state is presented.

Keywords: Lithuania, 20th century, preschool children's institutions, kindergarten, kindergarten teachers, pedagogy, education.

Įvadas

Šiandieninėje Lietuvos istoriografijoje vis dar pasigendama istorikų darbų, kuriuose būtų nagrinėjami vaiko ir pačios vaikystės klausimai. Dėl žinių (tyrimų) stygiaus negalima visapusiškai atskleisti tuometinės visuomenės, kurios didelę dalį sudarė vaikai, vaizdinio. Atlikus išsamesnius šios temos tyrimus būtų galima apžvelgti valstybėje vykusią socialinių procesų raidą ir atskleisti valstybės politikos ikimokyklinio amžiaus vaikų švietimo klausimu kaitą, o įstatyminės bazės, skirtos naujai pedagoginei pakraipai įteisinti, analizė leistų apčiuopti besikeičiantį valstybės požiūrį tiek į ikimokyklinio amžiaus vaikus, tiek į jų auklėjimą. Be to, tokie tyrimai papildytų esamas žinias apie tarpukario visuomenės ir valstybės vystymosi procesą bei praplėstų pedagogikos istorijos tarpukario Lietuvoje kontekstą. Vaikų darželio auklėtojos profesijos atsiradimą Lietuvoje lėmė daugybė priežasčių, o visuomenės modernėjimas darė žmones atviresnius naujovėms. XX amžiaus lietuvių visuomenė turėjo spręsti iki tol didelių rūpesčių nekėlusius klausimus, pavyzdžiui, kaip suplanuoti laiką ir racionaliai jį paskirstyti per visą dieną. Parengus ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogus buvo ne tik sprendžiamos dirbančių tėvų problemos, susijusios su vaiko priežiūra, bet kartu ir užtikrinamas mažųjų Lietuvos piliečių ugdymas.

Lietuvoje vaikų darželiai buvo kuriami dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir kurį laiką daugiau teikė tik socialinę pagalbą, nes daugiau dėmesio skyrė vaiko priežiūrai nei ugdymui. Vaikų darželių skaičius ėmė didėti tik šaliai atgavus valstybingumą ir jau 1940 m. Lietuvoje veikė 172 darželiai, kuriuos lankė 6 499 vaikai¹ iki 7 metų amžiaus. Reikia pabrėžti, kad ilgą laiką valstybė teisiškai niekaip nedarė įtakos ir nesikišo į ikimokyklinių įstaigų veiklą. Jų egzistavimas nebuvo ribojamas ar draudžiamas, tačiau oficialiai jos nebuvo laikomos švietimo įstaigomis. Iki ketvirtąjo dešimtmečio vidurio vaikų darželių veikla ir auklėtojų rengimu rūpinosi tuo suinteresuoti žmonės.

Per 22 Nepriklausomybės metus Lietuvoje pavyko užauginti ištisą būrį ikimokyklinio amžiaus pedagogių. Šios merginos ir moterys buvo ypatingos ne tik todėl, kad buvo naujos profesijos pradininkės tarpukario Lietuvoje, bet ir todėl, kad atliko svarbią misiją – prižiūrėjo, auklėjo, ugdė, mokė ir švietė naująją lietuvių kartą. Profesorius, pedagogas Antanas Paplauskas-Ramūnas, gyvenęs egzilyje (Jungtinėse Amerikos Valstijose), teigė, kad vaikų auklėjimas turi būti moters rankose, nes jose slypi vaikų darželio idėja, paskirtis ir prasmė, o lietuvaitės šioje srityje darbavosi ne tik gausiai, bet ir produktyviai². Tarpukariu vaikų darželiai veikė pagal skirtingus vaikų ugdymo metodus, todėl ir au-

¹ 1940 pradžios mokyklų ir vaikų darželių apyskaita. Statistinės žinios apie lietuviškų ir lenkiškų pradžios mokyklų mokytojus, mokinius, vaikų darželių skaičius, pradžios mokyklų inspektorių sąrašai. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. 391, ap. 3, b. 2403, l. 7.

² PAPLAUSKAS-RAMŪNAS, Antanas. Montessori lietuvių pedagogikoj. *Laiškai lietuviams* [interaktyvus]. 1962, Nr. 3 [žiūrėta 2018 06 01]. Prieiga per internetą: <<http://laiskailietuviams.lt/index.php/1962m-4-balandis/1660-musu-pedagogines-zvaigzdes>>.

klėtojos buvo rengiamos taip, kad atitiktų ikimokyklinės ugdymo įstaigos nuostatus ir požiūrį į mažojo Lietuvos piliečio lavinimą bei jo asmenybės ugdymą.

Straipsnio tikslas – atskleisti tarpukario Lietuvos ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimo procesą. Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**: 1) pateikti teisinį kontekstą, kuriame vyko šių švietimo darbuotojų rengimas; 2) aptarti vaikų darželių auklėtojų kursų organizavimo specifiką; 3) pristatyti kursų struktūrą – dėstytas disciplinas, lektorius ir kt.

Straipsnio objektas – ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimo sistema XX a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmečiuose.

Istoriografijoje ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimas iki šiol nebuvo plačiau aptartas. Šiek tiek šia tema rašė Vitalija Gražienė³, o įvairius vaikų darželių veiklos tarpukario Lietuvoje aspektus analizavę autoriai⁴ apie šiose įstaigose dirbusių pedagogų rengimo tvarką tik užsiminė, tačiau plačiau netyrinėjo. Dėl šios priežasties tyrimo pagrindą sudaro archyviniai dokumentai, saugomi Lietuvos centriniame valstybiniame archyve (toliau – LCVA). Darbe remtasi Švietimo ministerijos (f. 391) ir Vidaus reikalų ministerijos Administracijos departamento (f. 1367) fondais, kuriuose gausu informacijos, susijusios su valstybės kontrolės ir priežiūros mechanizmu, kuris veikė rengiant vaikų darželio auklėtojų kursus. Švietimo ir kultūros draugijos „Lietuvos vaikas“ Kauno skyriaus fonde (f. 1618) sukaupta medžiaga padeda išsamiau atskleisti kursų organizavimo specifiką. Kitas labai svarbus šaltinis – to laikotarpio spauda, ją studijuojant galima įdėmiau pažvelgti į tiriamojo objekto problemišumą ir visuomenės nuostatas jo atžvilgiu. Šiame darbe naudojamos bendro pobūdžio spauda, pateikiančia kasdienę informaciją, statistiką ir naujienas, susijusias su ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimu.

Įstatyminės bazės kūrimas

Viena pagrindinių ir svarbiausių problemų, su kuriomis teko susidurti vaikų darželių įkūrėjams, – profesionalių darželių auklėtojų stoka. Kadangi ši darbą dirbančios moterys nebuvo tinkamai parengtos, ikimokyklinių įstaigų savininkai ir steigėjai (kuriais galėjo būti įvairios draugijos, labdaros organizacijos ir pavieniai asmenys), norėdami pasiūlyti kokybišką vaiko priežiūrą, pagrįstą profesionaliomis pedagoginėmis žiniomis, ėmė organizuoti kursus, skirtus vaikų darželio auklėtojoms. Jie iš Vakarų valstybių gabenosi įvairią mokomąją literatūrą, rėmėsi ten jau egzistavusia praktika, stengėsi pritaikyti

³ GRAŽIENĖ, Vitalija. *Lietuvos vaikų darželio pedagogikos bruožai iki 1940 m.* Klaipėda, 1998.

⁴ Nepriklausoma Lietuva šiandieniniu įvertinimu. II. *Metmenys*, 1960, Nr. 3; KETURKIENĖ, Ona. Marija Kuraitytė-Varnienė. *Rūpintojėlis*, 1989, Nr. 25, gegužė, p. 62–77; KRIKŠČIŪNIENĖ, Ona. Lietuvos Vaiko dr-jos 10 metų veikimo apžvalga. Iš: *Lietuvos vaikas 1924–1934*. Kaunas: Kauno sp., 1934; *Trys gyvenimai, pašvęsti vaikui*. Sudarė A. Urbonaitė, V. Ardickienė. Kaunas: Judex, 1997; VOVERIENĖ, Ona. *Žymiausias XX amžiaus Lietuvos moterys*. Kaunas: Naujasis amžius, 2000; MAČIULIS, Dangiras. *Tautinė mokykla: žingsnis į tautininkų švietimo politiką*. Vilnius: Standartų spaustuvė, 2017.

įvairiausius ir moderniausius ugdymo metodus, daug dėmesio skyrė vaikų edukacijai. Tikslas – parengti būsimąsias pedagoges, suteikti reikiamą darbui informaciją, supažindinti su užsienyje taikomais naujausiais vaikų ugdymo metodais ir specialybės specifika. Iš pradžių tokie kursai buvo prastai koordinuoti, vyko chaotiškai, trūko specialistų pagalba, veikė be jokios valstybės kontrolės ir priežiūros, nebuvo nustatyta kursų trukmė. Merginos, norinčios tapti vaikų darželių auklėtojomis, galėjo rinktis iš keturių skirtingų ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų kursų: „Lietuvos vaiko“ draugijos, Šv. Vincento Pauliečio draugijos, Marijos Varnienės netradicinio vaikų ugdymo kursų ir Ronės Rozentalienės žydiškų vaikų darželių auklėtojų kursų. Taigi buvo sudarytos visos sąlygos pasirinkti lavinimo įstaigą atsižvelgiant į savo tautybę, finansinę padėtį ar pasaulėžiūrą. Visi siūlomi kursai buvo organizuojami tuometinėje sostinėje Kaune. Auklėtojos atlikdavo ir socialinių darbuotojų vaidmenį. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogas ne tik turėjo prižiūrėti skirtingų socialinių sluoksnių vaikus, bet ir juos ugdyti, padėti pasiruošti mokyklai, skatinti jų savarankiškumą, formuoti kruopštumą ir atsakomybės jausmą. Tarpukariu labai svarbu buvo puoselėti ir tautiškumą, tuo užsiėmė kultūros draugijos, spauda, menas, sportas, šeima ir mokykla. Istoriko D. Mačiulio manymu, valdžios misija buvo išugdyti naują lietuvį, kuris būtų ištikimas nacionalizmo idealams⁵. Todėl vaikų darželis taip pat tapo įrankiu, galinčiu formuoti dar mažo vaiko pasaulėžiūrą, o juose dirbančios moterys turėjo perduoti šalyje vyraujančias patriotiškumo tendencijas. Būti auklėtoja nepriklausomoje Lietuvoje reiškė ne tik jausti atsakomybę už mažametį vaiką, bet ir formuoti jo asmenybę, puoselėti vertybes ir patriotines nuostatas.

Lietuvai atgavus Nepriklausomybę, reikėjo reformuoti visas viešojo gyvenimo sritis, panaikinti carinės Rusijos paliktus įstatymus, kurti naujus jaunos valstybės poreikius atitinkančius teisės aktus. Siekiant lavinti visuomenę, kuri gebėtų susitvarkyti su modernėjančio pasaulio iššūkiais, reikėjo švietimo politikos reformos. Esminė to meto problema buvo žemas raštingumo lygis, todėl bene pats svarbiausias valdžios tikslas buvo lavinti visuomenę. Auganti Lietuvos piliečių karta asocijavosi su stipria ir vieninga visuomene. Tokios visuomenės ugdymas iš pradžių buvo suvokiamas tik per mokyklą ir mokytojus, todėl nenuostabu, kad 1922 m. paskelbtoje Konstitucijoje visiems Lietuvos piliečiams buvo numatytas privalomas nemokamas pradinis mokslas. 1926 m. tautininkams atėjus į valdžią buvo pradėta formuoti nacionalistinė švietimo politika. Mokytojų trūkumo problema buvo sprendžiama rengiant profesionalius, bet kartu ir tautiškai angažuotus pedagogus. Skirtingai nei mokyklose dirbusių specialistų rengimas, ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimas Lietuvos valstybėje ilgą laiką nebuvo prioritetas. Mokyklinio amžiaus vaikų švietimas buvo didesnė, svarbesnė ir opesnė valstybės problema. Tokia situacija ėmė kisti ketvirtajame dešimtmetyje. Švietimo reforma jau buvo pasiekusi vieną iš savo pagrindinių tikslų – raštingumo lygis kildavo kiekvienais metais. Todėl pamažu valstybės dėmesys krypo į ikimokyklinio amžiaus vaikų švietimą, ugdymą

⁵ MAČIULIS, Dangiras. *Tautinė mokykla: žingsnis į tautininkų švietimo politiką*. Vilnius: Standartų spaustuvė, 2017. 63 p.

ir tautišką auklėjimą. Vaikų darželis imtas suvokti kaip „<...> pirmoji tautinio skonio mokykla, kurioje formuojasi tautos skonio, jos kultūros pajauta“⁶, o auklėtojos pripažintos naudingomis pagalbininkėmis ir rado vietą bendroje švietimo sistemoje.

Tačiau iki tol, kol buvo sukurta sistema, pagal kurią buvo rengiamos ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogės, reikėjo nueiti ilgą kelią. Apie aktualias problemas – netinkamą auklėtojų rengimą, profesionalių darbuotojų trūkumą ir abejingą valstybės požiūrį į mokyklos dar nelankančių vaikų ugdymą – pirmoji prašneko „Lietuvos vaiko“ draugija. Jos teigimu, vaikų darželių vedėjoms, kurios kartu tapdavo ir kursų lektorėmis, paprasčiausiai trūko tinkamų teorinių ir praktinių žinių, kaip apmokyti būsimąsias vaikų darželio auklėtojas⁷. Tokiu būdu „Lietuvos vaiko“ draugija bandė atkreipti galinčių padėti žmonių dėmesį. Šie nuogaštavimai buvo išgirsti 1924 m., o padėti sutiko žinomas pedagogikos ekspertas prof. J. Vabalas-Gudaitis, psichologas ir psichiatras V. Lazersonas bei filosofas V. Sezemanas. Jų parengta, ikimokyklinio amžiaus pedagogams rengti skirta programa buvo pateikta Švietimo ministerijai, bet ši atsisakė finansuoti tokius kursus ir programą atmetė⁸. Sėkmės nesulaukė ir 1931 m. Švietimo ministerijai pateikta nauja, patobulinta programa. Pačios draugijos teigimu, abi programos buvo atmestos dėl lėšų trūkumo valstybės biudžete⁹. Reikia pabrėžti, kad antroji programa, nors ir buvo atmesta, iš pradžių sulaukė Švietimo departamento direktoriaus J. Vokietaičio pritarimo. Tačiau, jam tapus burmistru, galutiniai programos patvirtinimo ir finansavimo procesai sustojo. Atsižvelgiant į tai, galima būtų kelti prielaidą, kad kiek sėkmingiau draugijai šį kartą sekėsi dėl neblogų santykių su tuomečiu departamento vadovu. Negavusi finansinės paramos rengti ikimokyklinių įstaigų darbuotojus, „Lietuvos vaiko“ draugija savo veiklos nesustabdė, o į auklėtojų darbo vietas priimdavo moteris, kurios turėjo gimnazijos ar mokytojų seminarijos išsilavinimą bei pasižymėjo tinkamomis pedagoginiam darbui asmeninėmis savybėmis. Kadangi, kaip minėta, valstybė nesikišo ir iš pradžių nesukūrė jokio kontrolės mechanizmo, todėl kursų tvarka, turinys ir kandidačių priėmimas buvo paliktas kursų rengėjų nuožiūrai. Priimant būsimąsias auklėtojas buvo atsižvelgiama ne tik į įgytą išsilavinimą, bet ir į charakterio savybes. Vaikų darželių auklėtojos pirmiausia turėjo atitikti tokius keliamus reikalavimus: gera sveikata, komunikabilumas, prisitaikymas prie aplinkos, „taikingas bendravimas su tėvais“, rodomas nuoširdus rūpestis jų vaikais, tinkama pagarba darželio lankytojams ir profesionalumas. Būtent šios auklėtojų savybės turėjo padėti ugdyti vaikus. Manyta, jog tik atitikus išvardytus standartus vaikų auklėjimo „misija“ galėjo būti sėkminga¹⁰. LCVA saugomi išlikę auklėtojų sąrašai rodo,

⁶ NARUŠYTĖ, Ona. *Priešmokykliniai metai vaikų darželyje*. Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė, 1939, p. 128.

⁷ KRIKŠČIŪNIENĖ, Ona. Lietuvos Vaiko dr-jos 10 metų veikimo apžvalga. Iš: *Lietuvos vaikas 1924–1934*. Kaunas: Kauno spaustuvė, 1934, p. 4.

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat.

¹⁰ NARUŠYTĖ, Ona. *Priešmokykliniai metai vaikų darželyje*. Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė, 1939, p. 17.

kad kursus dažniausiai lankė netekėjusios moterys, todėl galima daryti prielaidą, kad merginos buvo jauno amžiaus, galbūt ką tik baigusios gimnazijas.

Gerėjantis šalies vidaus gyvenimas ir siekis tapti gerovės valstybe prisidėjo prie pakitusio valdžios požiūrio į ikimokyklinio amžiaus vaikų lavinimą. Jų švietimas, dar trečiajame dešimtmetyje dominęs tik įvairias draugijas ir pavienius asmenis, ketvirtajame dešimtmetyje tapo ir valstybės interesų sritimi. 1935 m. spalio 15 d. buvo išleistos „Laikinosios priešmokyklinio amžiaus vaikų darželiams steigti ir laikyti taisyklės“¹¹, davusios pirminį impulsą toliau kurti įstatyminę bazę. Tais pačiais metais išėjo „Laikinieji priešmokyklinio amžiaus vaikų darželio vedėjoms rengti kursų nuostatai“. Juose buvo pateikti kriterijai, kuriuos reikėjo atitikti, norint tapti ikimokyklinės įstaigos darbuotoju. Vaikų darželio auklėtojais galėjo būti abiejų lyčių asmenys nuo 18 iki 35 metų amžiaus, baigę bent 6 klases, o turintys tik 4 klasių išsilavinimą tapdavo laisvaisiais klausytojais ir tik po praktikos laikotarpio galėdavo gauti darželio auklėtojo diplomą¹². Vis dėlto svarbiausi pokyčiai įvyko 1936 m., priėmus Vaikų darželių ir aikštelių įstatymą¹³. Būtent šiuo įstatymu buvo suteikta seniai prašyta kontrolė ir kartu garantuota valstybės apsauga. Jame buvo nurodyta, kokia turėtų būti vidinė ikimokyklinių įstaigų tvarka, reglamentuota darbo dienos trukmė, atostogų laikas, daug dėmesio skirta auklėtojoms ir jų pedagoginiam pasirengimui. Įstatymas numatė, kad asmenys, norintys įgyti vaikų darželio auklėtojo (-os) specialybę, turėjo būti įgiję bent šešių gimnazijos klasių išsilavinimą. Taip pat buvo įteisintas ir specialaus profesinio pasirengimo cenzas – nuo šiol prižiūrėti ikimokyklinio amžiaus vaikus galėjo tik tie asmenys, kurie išklausedavo mokymo programas, sudarytas iš teorijos ir praktikos. Išleidus šį įstatymą oficialiai buvo įteisinta ir ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų profesija Lietuvoje. Šis teisės aktas ne tik susistemino visą ikimokyklinių įstaigų veiklą, bet kartu atspindėjo atsiradusį valstybės interesą ikimokyklinio amžiaus vaikų švietimo procese. Lietuvos valstybė pažadėjo savo apsaugą bei rūpestį tokiomis įstaigomis, bet kartu ir pateikė taisykles, kurių buvo privaloma laikytis norint vadovauti vaikų darželiams bei įsteigti ikimokyklinio amžiaus vaikų auklėtojų kursus. Lietuvos valstybei priklausė ir ji kontroliavo auklėtojų rengimo ir vaikų darželių tinklų veikimo mechanizmą. Įsigaliojus Vaikų darželių ir aikštelių įstatymui naujo tipo švietimo darbuotojoms reikėjo sukurti ir jas apsaugančius teisės aktus, todėl 1939 m. buvo išleistos „Darželių steigimo ir laikymo taisyklės“¹⁴, kuriose daugiau dėmesio buvo skirta darbuotojų padėties klausimams. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogams buvo suteiktos socialinės garantijos, darželių savininkai buvo įpareigoti

¹¹ Darželių steigimo ir laikymo taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1939, spalio 17, Nr. 669, p. 646.

¹² 1935 10 01 Laikinieji priešmokyklinio amžiaus vaikų darželio vedėjoms rengti kursų nuostatai. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamentas. Švietimo ministro aplinkraščiai. *LCVA*, f. 391, ap. 3, b. 2505, l. 117.

¹³ Vaikų darželių ir aikštelių įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1936, rugpjūčio 10, Nr. 544, p. 2. Vaikų aikštelė – tai vieta, kurioje vasaros atostogų metu vaikai (nuo 6 iki 12 metų) praleidžia tam tikrą laiko tarpą ir yra prižiūrimi bei ugdomi auklėtojų.

¹⁴ Darželių steigimo ir laikymo taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1939, spalio 17, Nr. 669.

laiku mokėti atlyginimus ir savo darbuotojas drausti ligonių kasose. 1939 m. taisyklės buvo išsamios ir aiškios, sukurtos auklėtojams, draugijoms, organizacijoms ir privačių asmenų vaikų darželiams. Jomis buvo galutinai suformuluota ir reglamentuota ikimokyklinių ugdymo įstaigų veikla, pabaigta kurti taisyklių ir įstatymų bazė bei užtikrinta darbuotojų socialinė gerovė.

Sukūrus reikiamą įstatyminę bazę, reikėjo įsteigti ir viską kontroliuojančią bei prižiūrinčią instituciją, todėl nuo 1936 m. ikimokyklinių įstaigų auklėtojų rengimo priežiūra buvo patikėta Pradžios mokslo departamentui, kuris buvo atsakingas už tai, kad tik licencijas turintys auklėtojai patektų į vaikų darželius. Institucija, kuri buvo pasirengusi organizuoti kursus, departamentui turėjo pristatyti kursančių mokymo planus. Pastarieji buvo apsvarstomi ir, jei nebuvo randama taisytinių dalykų, suteikiamas leidimas vesti ikimokyklinio amžiaus vaikų specialisčių kursus. Švietimo ministerijos departamento direktorius skirdavo atstovą (inspektorių), turėjusį užtikrinti rengiamų auklėtojų kursų kokybę, egzaminų tvarką bei prižiūrėti ir kontroliuoti ikimokyklinių įstaigų veiklą. Inspektoriai taip pat veikė kaip tarpininkai kursų rengėjams bei valstybės institucijai keičiantis reikalinga informacija. Visuomenėje buvo palaikomas valstybės noras kontroliuoti ikimokyklinių įstaigų veiklą bei sveikintinas išaugęs susidomėjimas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymu, tačiau pasigirdavo nuomonių, kad inspektorių pareigas turėtų užimti moterys, o ne vyrai, nes vaikų darželiuose išimtinai dirba tik moterys ir moteris inspektorė gali geriau suprasti darbo specifiką bei pajauti vaiko poreikius¹⁵. Pradžios mokyklos inspektoriumi reikėjo pranešti apie artėjančių egzaminų ar jų perlaikymo datas, tiksliai nurodyti disciplinų pavadinimus, taip pat susimokėti už egzaminų stebėjimą. Vaikų darželių auklėtojų kursų rengėjai valstybei (tiksliau, Pradžios mokslo departamentui) turėjo sumokėti tam tikrą numatytą mokesį. Švietimo ministerija savo atstovo vieną darbo dieną buvo įvertinusi 20 Lt¹⁶. Artėjant kursančių atsiskaitymo laikotarpiui reikėjo pateikti prašymą, kuriame turėjo būti nurodytos disciplinos ir egzaminų stebėtojai. Pateiktuose prašymuose buvo tiksliai nurodomos egzaminų dienos ir valandos¹⁷. Standartiškai būsimosios ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogės per savaitę turėjo išlaikyti apie dešimt egzaminų, bet buvo atsižvelgiama į didelį krūvį, todėl kartais buvo daromos vienos dienos pertraukos¹⁸ tam, kad kursantės pailsėtų ir pasiruoštų būsimiesiems atsiskaitymams. Vaikų darželių darbo kokybe ir auklėtojų profesionalumu taip pat domėjosi ir miestų mokyklų inspektoriai.

Nors auklėtojų rengimo kursai buvo organizuojami jau nuo trečiojo dešimtmečio ir pasirinkimo spektras visada buvo gana platus, bet būtent ketvirtajame dešimtmetyje

¹⁵ KOS suvažiavimo reikalavimai Lietuvos vyriausybei. *Naujoji vaidilutė*, 1939, Nr. 7. 346 p.

¹⁶ 1939 10 14 Lietuvos banko kvitas. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. *LCVA*, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 24.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ 1939 05 05 Lietuvos vaiko draugijos pranešimas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. *LCVA*, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 5.

priėmus įstatymus tiek kursų rengėjams, tiek pačioms kursantėms buvo suteikiamos teisinės ir socialinės garantijos. Kita vertus, kuriama teisinė bazė rodė, jog valstybė tapo vis labiau suinteresuota iki tol praktiškai nereglamentuotai veikusiomis pedagoginėmis institucijomis.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų kursų organizavimo specifika

Kaip jau buvo minėta, pirmojoje Lietuvos Respublikoje nebuvo vienodos vaikų darželių sistemos, egzistavo keletas pagrindinių centrų, steigusių tokio tipo įstaigas. Svarbiausia ir daugiausia vaikų darželių turėjusi organizacija buvo „Lietuvos vaiko“ draugija, kurios veiklos vaikų švietimo, ugdymo ir priežiūros srityse pradžią galima datuoti 1925 m.¹⁹ Jos įstatuose teigta, kad tai nepartinė tautinė švietimo ir kultūros draugija, kurios užduotis – rūpintis vaiko fiziniu ir moraliniu auklėjimu²⁰. Draugija laikėsi strategijos, kad ikimokyklinės įstaigos reikalingos socialiniu, tautiniu ir pedagoginiu požiūriais²¹. Patys populiariausi aptariamuoju laikotarpiu buvo ne tik „Lietuvos vaiko“ draugijos vaikų darželiai, bet ir jos organizuojami auklėtojų kursai, kurių rengėjai rėmėsi vaikų darželio koncepcijos pradininko F. Froebelio²² idėjomis. Kadangi „Lietuvos vaiko“ draugija savo veiklą pamažu plėtė iš centro į periferiją²³, jos darželiai veikė ne tik tuometinėje sostinėje Kaune ar kituose didesniuose miestuose, bet ir miesteliuose: Salake, Vandžiogaloje, Musninkuose, Kernavėje, Švėkšnoje, Saudarge, Šventojoje, Perlojoje ir kt.²⁴ Tokia plati įstaigų geografija greičiausiai turėjo įtakos tam, kad draugijos siūlyti kursai turėjo pranašumą prieš konkurentų organizuotus ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų kursus, kadangi būsimosiems auklėtojams buvo pasiūlyta aiškesnė darbo perspektyva. Tikėtina, kad būtent dėl to šiuos mokymus baigdavo didžiausias merginų skaičius Lietuvoje. Kita vertus, didesnis nei kitur besimokiusiųjų skaičius reikalavo ir didelio profesionalumo rengiant auklėtojas, todėl itin aktualus buvo ir biudžeto klausimas. Finansinį aprūpinimą draugija gaudavo iš narių mokesčio, loterijų, rinkliavų, knygų leidimo, pramogų (šventinių ren-

¹⁹ 1936 Lietuvos vaiko draugijos centro valdybos anketa. Švietimo ir kultūros draugijos „Lietuvos vaikas“ Kauno skyriaus 1929–1936 metų statistinės žinios apie vaikų aikštes ir darželius bei jų auklėtinius. *LCVA*, f. 1618, ap. 2, b. 5, l. 3.

²⁰ 1924 03 15 „Lietuvos vaiko“ švietimo ir kultūros draugijos įstatai. „Lietuvos vaiko“ švietimo ir kultūros draugija. *LCVA*, f. 1367, ap. 1, b. 1033, l. 2.

²¹ 1936 Lietuvos vaiko draugijos centro valdybos anketa. Švietimo ir kultūros draugijos „Lietuvos vaikas“ Kauno skyriaus 1929–1936 metų statistinės žinios apie vaikų aikštes ir darželius bei jų auklėtinius. *LCVA*, f. 1618, ap. 2, b. 5, l. 3.

²² F. Froebelis (1782–1852) – vokiečių pedagogas.

²³ Nepriklausomoji Lietuva šiandieniniu įvertinimu. II. *Metmenys*, 1960, Nr. 3, p. 114.

²⁴ 1934 09 29 Lietuvos vaiko draugijos išlaikomų darželių sąrašas. Lietuvos vaiko švietimo ir kultūros draugija. *LCVA*, f. 1367, ap. 1, b. 033, l. 76.

ginių, pokylių organizavimo), subsidijų iš miesto valdybos. Švietimo ministerija taip pat skirdavo lėšų darželių auklėtojų algoms, sumokėdavo už vaikų mokslo priemones²⁵.

Tiksliai nėra žinoma, kiek specialistų galėjo būti baigę „Lietuvos vaiko“ draugijos kursus, tačiau šiek tiek žinių suteikia pačios organizacijos sukaupti statistiniai duomenys. Draugijos centro valdybos duomenimis, 1939 m. jai priklausė 468 žmonės²⁶, iš kurių dauguma dirbo vaikų darželiuose. Tiesa, reikia pabrėžti, kad ne visi šie žmonės buvo auklėtojai, kadangi dalis priklausė administraciniam ir aptarnaujančiam įstaigų personalui. Tikslios žinios apie diplomuotų, „Lietuvos vaiko“ draugijos parengtų ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų skaičių fiksuojamos nuo 1937 m., kuomet priėmus Vaikų darželių ir aikštelių įstatymą buvo suorganizuoti pirmieji ikimokyklinio ugdymo specialistų kursai. Mokymai vyko Kaune (Kipro Petrausko g. 16²⁷), kur taip pat veikė ir draugijos vaikų darželis, o norintieji mokyti turėdavo susimokėti 100 Lt mokesčių²⁸. 1937 m. kursus pabaigė 40 merginų, joms buvo suteikti vaikų darželio auklėtojos specialybę liudijantys diplomai²⁹. Nėra tiksliai žinoma, kiek merginų 1938 m. pabaigė ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogių kursus, bet atrodo, kad kursančių skaičius išlikdavo stabilus. Antai, 1939 m. darželių auklėtojų kursus pabaigė ir egzaminus išlaikė 37 merginos³⁰. Pastebėtina, kad ne visos, baigusios mokslus, dirbdavo darželiuose, kai kurios tiesiog įgydavo pedagoginių žinių, kitoms prireikdavo laiko, kol gaudavo vietą vaikų priežiūros ir ugdymo įstaigoje.

Antri pagal parengiamų auklėtojų skaičių tarpukario Lietuvoje buvo Šv. Vincento Pauliečio draugijos siūlomi kursai, organizuoti remiantis F. Froebelio ir M. Montessori³¹ pedagoginėmis sistemomis. Daugumą jų klausytojų sudarė vienuolės, bet šie kursai buvo atviri ir pasaulietėms. Šv. Vincento Pauliečio draugija, įkurta 1928 m., buvo visiškai išlaikoma Katalikų bažnyčios, kuri finansuodavo auklėtojų rengimo išlaidas, parūpindavo reikalingą inventorių. Be to, tikėtina, kad tai buvo vieninteliai kursai, už kuriuos iš kursančių nebuvo imamas joks mokestis. Bent jau LCVA saugomuose draugijos dokumentuose kursų mokestis niekur nėra minimas, o tai leistų spėti, kad taip draugija

²⁵ 1933 Lietuvos vaiko draugijos Kauno skyriaus sąmata. „Lietuvos vaiko“ draugijos Kauno skyriaus 1929–1936 metų vaikų darželių išlaikymo sąmata. LCVA, f. 1618, ap. 2, b. 4, l. 22.

²⁶ 1939 09 29 organizacijų statistikos žinios. Lietuvos vaiko švietimo ir kultūros draugija. LCVA, f. 1367, ap. 1, b. 1033, l. 74.

²⁷ 1939 05 05 Lietuvos vaiko draugijos pranešimas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 5.

²⁸ 1939 06 17 Lietuvos vaiko draugijos vaikų darželių auklėtojoms ruošti kursų IV laidos išlaidų sąmata. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 14.

²⁹ Įvairios visuomeninės veiklos žinios. *Naujoji vaidilutė*, 1937, Nr. 2, p. 120.

³⁰ 1939 10 20 ataskaita Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 29.

³¹ Maria Montessori (1870–1952) – italų gydytoja ginekologė, pedagogė.

galėjo siekti suteikti galimybę kursus baigti ir vaikų darželio auklėtojos specialybę įgyti skurdžiau gyvenančioms moterims.

1935 m. Šv. Vincento Pauliečio draugija suorganizavo pirmuosius vienus metus trukusius kursus, skirtus ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo specialistėms, šeimų auklėms ir vaikų židinių vedėjoms³². Nors šie kursai ir buvo populiarūs, išlikusi informacija nėra gausi, todėl tiksliai nėra žinoma, kiek kursančių kasmet baigdavo mokslus. Vieninteliai tikslūs duomenys yra iš 1939 m., kai baigimo diplomai buvo įteikti 25 kursantėms³³. 1938 m. duomenimis, draugija Kaune išlaikė 11 vaikų darželių, kuriuos lankė 550 vaikų, ir 2 vasaros aikšteles su 270 vaikų, o visos Lietuvos mastu – daugiau kaip 40 vaikų darželių ir 4 vasaros aikšteles³⁴. Kursus baigusios pasaulietės ar vienuolės buvo paskiriamos į konkrečius, skirtingų vienuolių prižiūrimus darželius. Pavyzdžiui, kelis karmelitų darželius kuravo seserys kazimierietės, vienas iš jų prižiūrimų darželių buvo Petrašiūnuose. Už Senamiesčio skyriaus darželio veiklą buvo atsakingos seserys benediktinės, Prisikėlimo skyriaus darželį Nr. 1 prižiūrėjo seserys kotrynietės³⁵, Šančiuose veikė Karmelitų skyriaus darželis, vadovaujamas Dulkytės. Be šių, draugija taip pat turėjo ir darželių, kurių vienuolijos neprižiūrėjo. 1936 m. Šv. Vincento Pauliečio draugija turėjo Šv. Antano skyriaus darželį, kurio vedėja buvo Sipavičienė, Nr. 2 darželio vedėja buvo Mantvydienė, o Nr. 3 – Narušytė, Aleksoto skyriaus darželio Marvelės kaime – Mosiejevienė³⁶. Visų šių darželių auklėtojos buvo apmokytos, Šv. Vincento Pauliečio draugijos organizuojamuose kursuose įgijusios ikimokyklinio vaikų amžiaus pedagogės specialybę ir parengtos dirbti su vaikais iki 7 metų amžiaus.

Kaip visiška pasirinkimo alternatyva aptariamuoju laikotarpiu buvo medikės (ginekologės), pedagogės Marijos Varnienės netradicinio ugdymo vaikų darželių ir vaikų aikštelių auklėtojų ir vedėjų kursai, kuriuose buvo dėstoma remiantis visame pasaulyje žinomos netradicinio vaikų ugdymo pradininkės M. Montessori metodika. M. Varnienė pirmąjį savo vaikų darželį atidarė 1931 m., o oficialius kursus auklėtojoms pradėjo rengti 1935 m.³⁷ Kaune (Trakų g. 12³⁸), kur veikė ir jos vadovaujamas privatus darželis. Skirtingai nei minėtais atvejais, auklėtojų parengimo finansiškai nerėmė jokia institucija, kursų organizatoriai patys turėjo save išlaikyti, todėl iš kursančių už mokslus buvo imamas 200 Lt mokestis. Pirmąją laidą baigė 16 kursančių, o antroji jau buvo gausesnė ir kursus išklausė 24 merginos, tarp kurių buvo ir keturios vienuolės³⁹. 1939 m. M. Varnienė mo-

³² 1938 05 31 Šv. Vincento a Paulo draugijos prašymas švietimo ministrui. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 20.

³³ Darželių steigimo ir laikymo taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1939, spalio 17, Nr. 669. 646 p.

³⁴ NAUDŽIŪTĖ, M. Labdarinių organizacijų socialinė veikla. *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 4, p. 217.

³⁵ 1936 Šv. Vincento a Paulo draugijos veiklos ataskaita. Darželių ir aikštelių kursų byla 1936 metų. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2848, l. 120.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Vaikų darželių kursų programos. Vaikų darželių bei aikštelių vedėjoms rinkti kursų sąlygos. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2851, l. 24.

³⁸ Ten pat.

³⁹ KETURKIENĖ, Ona. Marija Kuraitytė-Varnienė. *Rūpintojėlis*, 1989, gegužė, Nr. 25, p. 68.

kymų neorganizavo. Nors netradicinio vaikų ugdymo kursai negalėjo pasigirti išpūdingu kursančių skaičiumi (turimais duomenimis, iš viso parengė tik 40 specialistų), visuomenėje jie buvo laikomi prestižiniais. Kursus baigusios merginos auklėjo, ugdė, mokė ir prižiūrėjo to meto inteligentijos atžalas, o neradusioms darbo darželyje alternatyva galėjo būti gubernantės darbas.

Atskirai reikėtų aptarti tautinių bendrijų narių, dirbusių ikimokyklinės pedagogikos srityje, padėtį. Geriausiai savų darželių bei jų pedagogų parengimo sistemą buvo išplėtoję žydai, gausiausia tarpukario Lietuvos tautinė mažuma. Vaikų darželio auklėtojas jie rengė atskirai pagal Ovide Decroly'io⁴⁰ mokymo sistemą, tačiau taip pat rėmėsi ir tokiomis programomis, kurios specialiai buvo sukurtos žydų tautybės vaikų ugdymo specialistams parengti. Tokius kursus Kaune (Gardino g. 6⁴¹) įsteigė, organizavo ir kartu juose dėstė Ronė Rozentalienė. Jos vadovaujami vaikų darželiai atidaryti 1929 m., o ikimokyklinio amžiaus vaikų lavinimo specialistų mokymai pradėti organizuoti 1935 m.⁴² R. Rozentalienė už savo organizuojamus kursus imdavo metinį 250 Lt⁴³ mokesť. Merginų mokymai vyko tame pačiame name, kuriame veikė žydiškas vaikų darželis. Baigusios mokslus moterys turėjo užpildyti atsirandančias auklėtojų darbo vietas žydiškuose vaikų darželiuose. 1936 m. kursas baigė 34 auklėtojos⁴⁴, 1937 m. kursas išklaušė 24, o 1938 m. minėtų darželių auklėtojų gretas papildė dar 8⁴⁵ kursantės. 1939 m. R. Rozentalienės rengiamus kursus baigė dar 7 klausytojos, visos egzaminus išlaikė iš pirmo karto⁴⁶. Taigi, teoriškai nuo tada, kai 1936 m. buvo priimtas įstatymas, į žydiškų darželių auklėtojų darbo vietas galėjo pretenduoti 73 kvalifikuotos ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogės. Vis dėlto, remiantis Švietimo ministerijos duomenimis, 1940 m. Lietuvoje vaikų darželių auklėtojų pareigas ėjo 214 moterų ir tik 43 iš jų dirbo žydiškuose darželiuose⁴⁷. Svarbu paminėti, kad ir kitos tautinės mažumos, gyvenančios Lietuvoje, lenkai ir vokiečiai, taip pat turėjo savo vaikų darželius. Jie, kaip ir lietuviški darželiai, turėjo vadovautis Švietimo ministerijos išleistomis taisyklėmis. Tačiau, remiantis statistiniais Švietimo ministerijos duomenimis, nenurodoma vaikų darželių auklėtojų kursų, kuriuose būtų atskirai rengiamos lenkės ar vokiečių, todėl galima spėti, kad jos ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų kvalifikaciją

⁴⁰ Ovide Decroly (1871–1932) – belgų gydytojas, pedagogas.

⁴¹ 1939 01 14 Ronės Rozentalienės prašymas Švietimo ministerijai. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 1.

⁴² 1938 11 04 Ronės Rozentalienės pranešimas priešmokyklinio auklėjimo inspektoriui. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 6.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ 1939 01 14 Ronės Rozentalienės prašymas Švietimo ministerijai. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 1.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ 1939 10 20 ataskaita Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 29.

⁴⁷ 1940 Pradžios mokyklų ir vaikų darželių apyskaita. Statistinės žinios apie lietuviškų ir lenkiškų pradžios mokyklų mokytojus, mokinius, vaikų darželių skaičius, pradžios mokyklų inspektorių sąrašai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2403, l. 7.

greičiausiai įgydavo kartu su lietuvėmis. Mažą tokių, atskirų, kursų poreikį, tikėtina, atspindi ir Švietimo ministerijos statistika. 1940 m. šalyje veikė 31 tautinių mažumų ikimokyklinė vaikų lavinimo įstaiga, iš kurių žydiškų buvo daugiausia – net 29, o jas lankė 962 vaikai. Po vieną darželį turėjo vokiečiai (3 vaikai) ir lenkai (16 vaikų)⁴⁸. Turint omenyje šiuos skaičius, nenuostabu, kad atskiros ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimo sistemos šios tautinės bendrijos galėjo ir neturėti.

Naujos pedagoginės pakraipos atsiradimas ir sparčiai augantis ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų poreikis visuomenėje skatino ikimokyklinio amžiaus vaikų lavinimo specialisčių kursų organizatorius siekti didesnio akademiškumo. Todėl buvo siūloma kursus organizuoti universitetuose ir juose steigti specialias pedagogines katedras⁴⁹, kurios galėtų parengti dar daugiau ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo specialisčių ir suteiktų universitetinį išsilavinimą. Taip pat planuota Lietuvoje atidaryti M. Montessori centrą Baltijos šalims su oficialia būstine Kaune⁵⁰, kurioje būtų mokomos lietuvės ir kurasantės, atvykusios iš užsienio. Skaityti paskaitas turėjo pati M. Montessori⁵¹, pagrindinė šios idėjos autorė. Deja, nei vieno iš šių tikslų nebuvo spėta įgyvendinti dėl prasidėjusio Antrojo pasaulinio karo ir okupacijų, sustabdžiusių vakarietiškos pedagogikos raidą.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų auklėtojų mokymo kursų struktūra

Nepaisant išleistų taisyklių ir įstatymų, vaikų darželių auklėtojų kursų steigėjams ir rengėjams buvo palikta visiška laisvė – jie patys sudarydavo paskaitų grafiką ir rinkdavosi dėstomas disciplinas. Kursus organizavusi institucija pati nusprendavo, kiek laiko jie truks ir koks užmokestis bus imamas iš kursančių, kur ir kada bus atliekama praktika, kas dėstys būsimosioms vaikų darželių auklėtojoms, kokiu laiku prasidės ir kada baigsis kursai. Todėl be išlygų teigti, kad valstybė perėmė visą – tiek darželių tinklo, tiek pedagogų rengimo – kontrolę į savo rankas, negalima, kadangi mokymo turinys iš esmės buvo paliktas kursų organizatorių rankose. Ketvirtajame dešimtmetyje vykusių kursų pasirinkimo spektras, kaip aptarta, buvo gana platus, o programos, nors ir buvo skirtingos, vis dėlto turėjo ir bendrus sąlyčio taškus. Būsimosios ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogės, nepaisant kursų organizatorių išsiskiriančių pažiūrų ir kitokių metodų taikymo, turėjo perimti tas pačias teorines žinias.

⁴⁸ 1935 12 01 apskrities rajono pradžios mokyklų inspektoriaus statistikos žinios. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo dep-to statistikos žinios 1935 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2361, l. 2. Pabrėžtina, kad rusai savų vaikų darželių neturėjo.

⁴⁹ Priešmokyklinio amžiaus auklėtojų konferencija. *Naujoji vaidilutė*, 1939, Nr. 7, p. 390.

⁵⁰ *Trys gyvenimai, pašvęsti vaikui*. Sudarė A. Urbonaitė, V. Ardickienė. Kaunas: Judex, 1997, p. 17.

⁵¹ Lietuvių pasižymėjimai svetur. *Naujoji vaidilutė*, 1937, Nr. 9, p. 442.

„Lietuvos vaiko“ draugijos rengiami kursai galėjo pasigirti kursančių gausa, juose taip pat dėstė daugiausia lektorių, vidutiniškai per metus buvo parengiama apie 40 auklėtojų. Išanalizavus 1938 m. (II laidos) ir 1939 m. (III laidos) kursančių mokymo programų sąrašus (1937 m. (I laidos) kursančių mokymo programų sąrašas nėra išlikęs, kaip ir nėra išlikusi ir visa kursuose dėstytojų dalykų teorinė medžiaga), galima tarpusavyje juos palyginti ir pamatyti, kokie dalykai buvo dėstomi ir ar jie keitėsi. Yra žinoma, kad 1938 m. buvo laikomi šie egzaminai: *Bendroji pedagogika ir Vaikų darželių sistemos*; *Vaikotyra*; *Psichologija ir stebėjimai bei tyrimai vaikų darželiuose*; *Pedagogikos istorija*; *Lietuvos istorija*; *Darželio mokslas*; *Muzika ir dainos*; *Fizinis auklėjimas*; *Vaiko higiena*; *Gimtoji kalba*; *Vaikų literatūra*; *Gamtos ir daiktų pažinimas*⁵². Šiuos 12 dalykų dėstė ir egzaminavo 14 žmonių, tačiau ne visi, prižiūrintys egzaminų tvarką, būdavo kurso lektoriai, kai kam tekdavo tik stebėtojo vaidmuo, o egzaminus stebėti galėjo ir „Lietuvos vaiko“ darželių vedėjos. Iš 1938 m. programos matyti, kad pagrindiniai kurso lektoriai ir stebėtojai tais metais buvo: prof. Jonas Gudaitis-Vabalas, Ona Krikščiūnienė, Marija Nemeikšaitė, Valerija Čiurlionytė-Karužienė, Vanda Sruogienė, Ona Tercijonienė, dr. Vincas Tercijonas, Jadvyga Čiurlionytė, Elena Čiurlienė, K. Marijošienė, Juozas Žiugžda, Bernardas Brazdžionis, Vincas Ruzgas, Adolfina Žvirionienė⁵³. III kursančių laida mokėsi pagal kiek pakeistą programą. 1939 m. iš egzaminų tvarkaraščio dingo *Vaikotyros ir psichologijos bei stebėjimų ir tyrimų vaikų darželiuose* egzaminas, kuris greičiausiai buvo supaprastintas ir pervadintas į *Vaiko psichologiją*. Iš 1938 m. laikytų dviejų egzaminų – *Bendroji pedagogika* ir *Vaikų darželių sistemos* – padarytas vienas. Atsiskaitymo tvarkaraštyje neliko Lietuvos istorijos egzamino⁵⁴, nors kaip disciplina ji toliau buvo dėstoma. Todėl 1939 m. liko tik 10 egzaminų.

Švietimo ministerijai taip pat buvo pranešama, kokie lektoriai pasitraukia iš savo pareigų ir kas užima jų darbo vietas. Į ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo specialisčių rengimo veiklą 1939 m. įsitraukė Kazys Dausa, Magdalena Kučingienė⁵⁵, toliau nebedėstė Vincas Ruzgas ir Ona Tercijonienė. Lektorijų pasitraukimas buvo aiškinamas atsiradusia laiko stoka ar sveikatos problemomis⁵⁶. „Lietuvos vaiko“ draugija Pradžios mokslo departamento direktoriui 1939 m. pateikė išsamesnį sąrašą, kuriame nurodė ne tik visus kurso dėstytojus ir jų dėstomas disciplinas, bet ir kokiose institucijose dirbo ir kokias pareigas

⁵² 1938 04 05 Lietuvos vaiko draugijos pranešimas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 43.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ 1939 05 05 Lietuvos vaiko draugijos pranešimas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 5.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ 1938 03 22 Lietuvos vaiko draugijos pranešimas švietimo ministru. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 44.

jose užėmė⁵⁷. Tai Jonas Gudaitis-Vabalas, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius (*Vaikų darželių sistemos ir Pedagogika*), Kazys Dausa, Vytauto Didžiojo universiteto vyriausiasis asistentas (*Pedagogika*), Ona Krikščiūnienė, Meno mokyklos lektorė (*Psichologija ir Vaikotyra*), Vanda Sruogienė, III valstybinės gimnazijos inspektorė (*Pedagogikos istorija ir Lietuvos istorija*), Antanas Žmuidzinavičius, Meno mokyklos lektorius (*Piešimo ir lipdymo pagrindai*), dr. Vincas Tercijonas, Valstybinės vaikų ligoninės ordinatorius (*Vaiko higiena ir pirmoji pagalba*), Ona Janavičiūtė, Valstybinės vaikų ligoninės medicinos sesuo (*Pirmoji pagalba / praktika*), Bernardas Brazdžionis, rašytojas (*Vaikų literatūra*), Juozas Žiugžda, „Aušros“ berniukų gimnazijos mokytojas (*Gimtosios kalbos ugdymas*), Jadvyga Čiurlionytė, muzikos mokytoja (*Muzika ir dainos*)⁵⁸, Magdalena Kučingienė, vaikų darželio vedėja (*Vaikų darželio mokslas, Darbeliai, Namų ruoša*), Viktorija Kaupelienė, Vaikų darželio vedėja (*Darbeliai*), Adolfina Žvironienė, vaikų darželio vedėja (*Gamta*), Kotryna Marijošienė, II gimnazijos mokytoja (*Fizinis auklėjimas*), Juozas Dagilis, Kauno miesto Socialinės apsaugos skyriaus vedėjas (*Socialinė globa*), Kostas Morkvėnas, Finansų ministerijos departamento vyresnysis specialistas (*Knygvedyba*). Šios asmenybės savo žiniomis prisidėjo prie auklėtojų parengimo, sukūrė auklėtojų mokymo struktūrą ir metodiką. Todėl į jų biografijas galime įrašyti ir nuopelnus kuriant lietuvišką vaikų darželį bei formuojant naują pedagogų kartą.

1939 m. birželio mėnesį, „Lietuvos vaiko“ draugijai išleidus trečiąją vaikų darželių auklėtojų laidą, buvo nuspręsta vienu metų kursų iššęsti iki dvejų. Norėta, kad ketvirtoji ikimokyklinio vaikų ugdymo specialisčių laida papildytų ir pagilintų su vaiko ugdymu ir švietimu susijusias žinias. Apie tokį nutarimą buvo pranešta Švietimo ministerijai. „Lietuvos vaiko“ draugija teigė, kad vaikų darželių tinklas Lietuvoje plečiasi, o auklėtojų poreikis sparčiai didėja, taip pat užsiminė, jog pirmųjų dvejų kursų auklėtojos jau dirba vaikų darželiuose, o trečio, ką tik išleisto, kurso auklėtojos laukia paskyrimo į steigiamus darželius⁵⁹. Švietimo ministerija su prašymu sutiko, jį patvirtino Pradžios mokslo departamento direktorius M. Kviklys⁶⁰. Buvo nuspręsta keisti kursančių mokslo savaitės darbo tvarką. Iki tol būsimųjų auklėtojų užsiėmimai atrodydavo taip: rytais vykdavo teorinės paskaitos, po to – praktiniai kursai vaikų darželyje. Ketvirtoji laida jau dirbo pagal patobulintą ir mažiau varginantį tvarkaraštį. Pirmadieniais, trečiadieniais ir

⁵⁷ 1939 05 31 Lietuvos vaiko draugijos vaikų darželių auklėtojoms ruošti kursų III laidos lektorių sąrašas. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 6.

⁵⁸ J. Čiurlionytė, dirbdama su būsimosiomis vaikų darželio auklėtojoms, išleido kelias mokomąsias knygas vaikams, pvz., *30 dainelių mažiems vaikams*, ir dvejų dalių fortepijono pjesių rinkinį vaikams *Mažasis pianistas*. Žr. VOVERIENĖ, Ona. *Žymiausias XX amžiaus Lietuvos moterys*. Kaunas: Naujasis amžius, 2000, p. 152.

⁵⁹ 1939 06 17 Lietuvos vaiko draugijos laiškas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 15.

⁶⁰ 1939 09 Švietimo ministerijos pranešimas Lietuvos vaiko draugijai. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 21.

penktadieniais vykdavo teorinės paskaitos, o antradieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais kursantės praktikavosi „Lietuvos vaiko“ draugijos darželiuose⁶¹. Tvarką vėl siekta keisti po pasikeitusių politinių aplinkybių, atgavus Vilniaus kraštą. 1939 m. lapkričio 24 d. „Lietuvos vaiko“ draugijos pirmininkė Marija Nemeikšaitė vėl kreipėsi į Švietimo ministeriją su nauju prašymu, kurį patenkinus būtų suteikta galimybė „Lietuvos vaiko“ draugijos darželiams plėstis į ką tik atgautą Vilniaus kraštą. Marija Nemeikšaitė buvo įsitikinusi, kad dėl naujai susiklosčiusios politinės situacijos reikia atšaukti arba pakeisti ankstesnius nutarimus ir dvejų metų kursų programą, pagal kurią jau mokėsi ketvirtosios laidos auklėtojos, sutrumpinti ją iki vienu metų, nes esamų auklėtojų kiekio neužtektų Vilniaus krašte numatomiems vaikų darželiams⁶². Tokio prašymo priežastys galėjo būti pragmatinės. Tikėtina, kad laukti dvejus metus, kol bus išleista nauja auklėtojų laida, „Lietuvos vaiko“ draugijai atrodė per ilgas laiko tarpas įsitvirtinti naujoje teritorijoje ir taip padidinti savo turimą rinkos dalį. Vis dėlto Pradžios mokslo departamento direktorius M. Kviklys tokio prašymo nepatvirtino.

„Lietuvos vaiko“ draugija buvo iš dalies išlaikoma iš Lietuvos valstybės surenkamo biudžeto⁶³, todėl ji turėdavo pateikti auklėtojų rengimo kursų išlaidų sąmatas. Joje atspindėdavo draugijos finansinė padėtis – pajamos ir išlaidos, pavyzdžiui, sąskaitos už patalpų apšvietimą, darbo medžiagų įsigijimą, ir kitos smulkios išlaidos. Dalį biudžeto sudarė mokesčiai už kursus. Pavyzdžiui, rengiant ketvirtąją ikimokyklinio ugdymo pedagogių laidą, išlaidų sąmatoje nurodama, kad iš kursančių už mokslus tikimasi surinkti 5 000 Lt⁶⁴. Sąmatoje esančioje išlaidų grafoje taip pat pateikiama informacijos apie būsimųjų auklėtojų butus, kuriais pasirūpindavo pati draugija. Šie butai buvo reikalingi kursantėms, kurios atvykdavo iš kitų Lietuvos miestų ir neturėdavo, kur apsistoti per studijų laikotarpį.

Išlikusios informacijos apie Šv. Vincento Pauliečio draugijos vaikų darželių ir vaikų židinių⁶⁵ auklėtojų kursus nėra gausu. Nuo 1935 m. kursų vedėja tapo dr. Ona Narušytė. Šv. Vincento Pauliečio draugijos ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo specialisčių parengimas truko vienus metus, bet, prieš tapdamos vaikų darželio auklėtojomis ir

⁶¹ 1939 06 17 Lietuvos vaiko draugijos laiškas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 16.

⁶² 1939 11 24 Lietuvos vaiko draugijos laiškas Pradžios mokslo departamento direktoriui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 36.

⁶³ LAUŽIKAS, Jonas. Kauno skyrius. Iš: *Lietuvos vaikas 1924–1934*. Kaunas: Kauno spaustuvė, 1934, p. 8.

⁶⁴ 1939 06 17 Lietuvos vaiko draugijos vaikų darželių auklėtojoms ruošti kursų IV laidos išlaidų sąmata. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 14.

⁶⁵ Vaikų židiniai – vieta, kurioje per mokslo metus vaikai po pamokų, nuo 15 iki 18 val., buvo priimami ir prižiūrimi auklėtojų. Taip pat auklėtojos buvo atsakingos ir už darželinukus, nes ikimokyklinės ugdymo įstaigos dažniausiai dirbdavo iki 14 val., todėl tėvai galėdavo ilgiau užtrukti darbuose ir vaiką palikti židiniuose, kuriuose savo laiką leisdavo vaikai, priklausantys mišrioms amžių grupėms.

atsiimdamas diplomus, kursantės turėjo ne tik išlaikyti 14 egzaminų (*Pedagogika, Bendroji psichologija, Vaikų psichologija ir auklėjimas, Teisinė vaiko apsauga, Religijinis ugdymas, Vaikų darželio mokslas, Sveikatos mokslas, Lietuvių kalba, Gamta, Muzika, Kūno mankšta, Darbelių ruošą, Piešimas ir Darbeliai*⁶⁶), bet ir du kartus atlikti praktišką: pirmąją katalikiškuose vaikų darželiuose, o antrąją vieno mėnesio trukmės vasaros vaikų aikštelėse⁶⁷. Praktika buvo reikalinga tam, kad būsimosios auklėtojos tobulėtų, o vedėjos galėtų stebėti jų pažangą arba daromas klaidas dirbant su vaikais. Nėra išlikusios medžiagos, kuri atskleistų, kas tiksliai kursantėms dėstė iki 1937 m., bet yra žinoma, kad 1938 m. merginoms paskaitas skaitė P. Kaupelytė-Kaveckienė (muzikė), K. Steponaitytė-Marijošienė (fizinio lavinimo specialistė), Konstantinas Bajerčius⁶⁸ (pedagogas, poetas), Aleksandra Ragaišienė (gydytoja), Verbickas, Starkienė, Maldeikienė⁶⁹.

Nedideli, bet gerai koordinuoti buvo R. Rozentalienės rengiami kursai. Ji pati sudarydavo kursų dienotvarkę, o darbo diena buvo suskirstyta į praktinius ir teorinius kursus. Teoriniai vykdavo vakare, nuo 18 iki 20 val., o praktiniai – ryte, nuo 9 iki 14 val. Paskaitos nevykdavo šeštadieniais, šventadieniais ir valstybės nustatytais dienomis⁷⁰. Kaip ir lietuviškų, taip ir tautinių mažumų ikimokyklinių įstaigų specialisiųjų rengimas buvo prižiūrimas remiantis 1936 m. priimtu Vaikų darželių ir aikštelių įstatymu. Nei draugijoms, nei organizacijoms ar tautinėms mažumoms išimtys nebuvo daromos, todėl ir dėstytos disciplinos labai nesiskyrė nuo anksčiau aptartų kursų tvarkaraščio. Būsimųjų žydiškų darželių auklėtojos turėjo išlaikyti šiuos egzaminus: *Vaikų darželių mokslas ir sistemos, Pedagogika ir pedagogikos istorija, Vaikų psichologija, Vaikų literatūra: lietuvių bei žydų, Higiena, Muzika ir Fizinis auklėjimas*⁷¹. Būsimosioms auklėtojomis dėstyti turėjo šeši lektoriai: Dina Sobolavičienė, Bernardas Brazdžionis (rašytojas), Jokūbas Glezeris (muzikas), Araonas Feleris (gydytojas), Š. Kapeliušnikas, Š. Rozentalis⁷². Kursams pasibaigus baigimo pažymėjimai nebuvo išduodami neišlaikius egzaminų. Kursančių mokymo programa, kaip ir buvo privaloma, atitiko Lietuvos valstybės keliamus reikalavimus, tačiau buvo ypatinga tuo, kad sugebėjo sujungti dvi skirtingas kultūras, kurios tarpusavyje galėjo sąveikauti. Ronės Rozentalienės parengtos auklėtojos turėjo padėti

⁶⁶ 1939 Šv. Vincento a Paulo draugijos vaikų darželių auklėtojoms rengti kursų egzaminų pažymių sąrašas. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 43.

⁶⁷ 1938 06 23 Šv. Vincento a Paulo draugijos vaikų darželio auklėtojoms rengti kursų lektorių posėdžio protokolas. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 3.

⁶⁸ Ten pat, l. 2.

⁶⁹ 1938 06 Šv. Vincento a Paulo draugijos vaikų darželio auklėtojų kursų egzaminų tvarkaraštis. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 19.

⁷⁰ 1939 01 14 Ronės Rozentalienės prašymas Švietimo ministerijai. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 1.

⁷¹ 1938 10 11 R. Rozentalienės vaikų darželių vedėjoms ruošti lankytojų baigiamųjų egzaminų sąrašas. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 13.

⁷² Ten pat.

tėvams išugdyti tokį individą, kuris žinotų, pažintų ir gerbtų savo etninę kilmę, bet kartu ir jaustųsi gyvenamosios šalies visateisiu piliečiu.

Marijos Varnienės kursantės turėjo išklausti dviejų semestrų kursą, kurio trukmė – vieni metai. Baigus kursus buvo privaloma įgyti šešių mėnesių darbo stažą Marijos Varnienės mokykloje⁷³. Marijos Varnienės vartojamą terminą „mokykla“ reikėtų suprasti platesne prasme. Pirmiausia tai buvo vieta, kurioje veikė ikimokyklinio amžiaus vaikų lavinimo įstaiga ir vaikų darželių auklėtojų kursai. Kartu joje nenutrūkstamai vyko mokymosi procesas: „mokykloje“ buvo ugdomos kursantės ir darželio lankytojai – vaikai. Kursančių apmokymų diena buvo suskirstyta į paskaitas ir praktikos darbus (žaidimus). Nuo antradienio iki penktadienio vakarais buvo dėstoma teorija, o pirmadieniais vykdavo žaidimai su vaikais mokyklėlės kieme. Marijos Varnienės rengiamuose kursuose buvo numatytas ilgas praktikos laikotarpis, kadangi kursantės ne tik turėjo dirbti vaikų darželyje ir ten įgyti darbo patirties, bet ir dvi vasaras stebėti (prižiūrėti) vaikus. Vasaros praktika buvo atliekama Marijos Varnienės įsteigtoje vasaros vaikų aikštelėje, kuri veikė Palangos kurorte⁷⁴. Iš išlikusių dokumentų matyti, kad nuo 1935 m. būsimosios auklėtojos buvo rengiamos pagal tokią programą. Lietuvių kalba kaip disciplina buvo suskirstyta į keturias kategorijas: 1. *Darželiniams ir namų apyvokos daiktams lietuviškieji terminai*. Dėst. Jurgis Talmantas (pedagogas, kalbininkas, vertėjas, vadovėlių autorius), Adomas Varnas (Marijos Varnienės sutuoktinis, dailininkas, tapytojas, grafikas, fotografas, dailės pedagogas, scenografas), Domicelė Petrutytė (pedagogė). 2. *Raidžių tarimas ir žodžių kirčiavimas, vaikų literatūra*. Dėst. Jurgis Talmantas. 3. *Balso valdymas ir raiškus skaitymas*. Dėst. lektorius Viktoras Dineika (Valstybės teatro aktorius ir režisierius). 4. *Lietuvių kalbos gramatika, pritaikyta Montessori sistemai*. Dėst. Adomas Varnas. Muziką dėstė Juozas Babravičius (Valstybės teatro dainininkas, operos solistas) ir M. Varnienė (pedagogė). Ji taip pat dėstė *Bendrąją pedagogiką, Vaiko psichologiją, Vaikų darželių mokslą* bei *Pedagoginius žaidimus*. Su vaikų darželių tipais supažindindavo kvietiniai dėstytojai, net penki iš šešių lektorių dėstė „Lietuvos vaiko“ draugijos vaikų darželių auklėtojoms rengiamuose kursuose. O. Tercijonienė kursantėms dėstė Froebelio darželio tipą, R. Rozentalienė – Decroly'io, Laužikas – Doltano, M. Nemeikšaitė – „lietuviškąjį“, O. Narušytė – „amerikietiškąjį“, Kučinskienė – mišrųjį tipą. Su higiena kursantes supažindindavo vaikų gydytoja Aldona Birutavičienė, kuri pateikdavo medicininę informaciją apie vaikų organizmo ypatybes, smegenų veiklą, vaikų nuovargio priežastis, dėstyta ir apie vaikų poilsio bei pietų miego svarbą. Taip pat būsimosioms ikimokyklinės įstaigos pedagogėms A. Birutavičienė pateikė informacijos apie patalpų ir daiktų dezinfekciją ir net išviečių naudojimosi tvarką⁷⁵. Marija Varnienė atstovavo netradiciniam ugdymui tarpukario Lietuvoje, todėl tai lėmė, kad mokymo programa buvo kiek kitokia. Ji išsiskyrė

⁷³ 1938 10 11 R. Rozentalienės vaikų darželių vedėjoms ruošti lankytojų baigiamųjų egzaminų sąrašas. Vaikų darželių auklėtojų kursų byla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2850, l. 13.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Ten pat.

iš kitų kursų rengėjų tuo, kad joje buvo daug montesoriškam vaikų ugdymui būdingų terminų, ne visi dėstytojai buvo iš akademinio pasaulio.

Paskutiniaisiais Lietuvos Respublikos gyvavimo metais Lietuvos „Carito“ sąjunga buvo gavusi leidimą iš Švietimo ministerijos steigti Moterų socialinę mokyklą. Mokyklos minties autoriai – Katalikių organizacijų sąjunga (KOS) – teigė, kad kvalifikuotų socialinių darbuotojų stygiaus problema sprendžiama lėtai, o kursai, rengiami darželių auklėtojoms, yra tik maža socialinio darbo dalis⁷⁶. Šio leidimo draugija laukė ne vienus metus. Įstaigos tikslas – per dvejus studijų metus parengti specialistes, kurios užsiimtų vaikų socialine globa, t. y. darbu vaikų darželiuose ir prieglaudose. Taip pat jie siekė parengti tokias specialistes, kurios gebėtų užsiimti suaugusių žmonių globa, t. y. senelių ir invalidų prieglaudose gyvenančių žmonių slauga. Buvo keliamas tikslas išugdyti tokias socialines darbuotojas, kurios užsiimtų suaugusiųjų švietimu ir šeimos globa⁷⁷. Pirmaisiais mokslo metais turėjo būti išklaustyta 19 disciplinų kursas. Be *Gražaus elgesio meno*, *Kalbėjimo meno*, *Moterų judėjimo*, kursantės per pirmuosius savo studijų metus taip pat turėjo įsigilinti į tokias disciplinas: *Pedagogika*, *Psichologija*, *Žurnalistika*, *Sociologija*, *Buhalterija*, *Sveikatos mokslas*, *Religijos mokslas*, *Namų ūkis* ir kt. Po pirmųjų studijų metų buvo numatoma praktika, kurią atlikti buvo galima vaikų darželyje, vaikų židiniuose, kūdikių namuose, jaunimo ir suaugusiųjų organizacijose, kalėjimuose ir nepilnamečių įstaigose⁷⁸. Antraisiais studijų metais dėstomų disciplinų kiekis turėjo sumažėti beveik per pusę. Visos kitos dėstomos disciplinos, išskyrus *Kūno kultūrą*, *Muziką* bei *Religijos mokslą* ir *religijos mokymo metodikas*, buvo susijusios su vaiko globa: *Vaikų darželių mokslas*, *Paauglių globa*, *Vaikų psichologija ir pedagogika*, *Vaikų ir jaunimo lektūra*, *Vaikų darbiai ir metodika*, *Šeimos ir vaikų auklėjimo enciklikos*, *Vaiko ir motinos socialinė globa*⁷⁹. Kuriamos mokyklos tikslas – išugdyti profesionalias socialines darbuotojas, kokių Lietuvoje dar nebuvo. Socialinių kursų direktore, gavus Švietimo ministerijos patvirtinimą, tapo dr. Ona Narušytė⁸⁰, kuri jau turėjo darbo patirties rengiant vaikų darželių auklėtojų kursus. Nors mokyklai steigti leidimas buvo duotas, Švietimo ministerija neskubėjo tvirtinti pateiktos programos, nes, ministerijos atstovų nuomone, ji buvo per plati, sunkiai perimama bei pateikianti kursantėms nemažai nereikalingos informacijos.

Palyginus kursuose dėstytus dalykus, matyti, kad visuose vaikų darželių auklėtojų parengimo kursuose kursantės buvo supažindinamos su pedagogika bei jos istorija, vaiko psichologija, higiena, taip pat su vaikų darželių, kaip institucijų, teoriniais ir praktiniais aspektais (*Vaikų darželių mokslas*; *Vaikų darželių mokslas ir sistemos*). Šiuos dalykus

⁷⁶ Tarptautinė katalikų veikla. *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 11, p. 452.

⁷⁷ Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. Moterų besocialinės mokyklos dėstomų dalykų sąrašas. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 8.

⁷⁸ Ten pat.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ 1939 08 31 Lietuvos „Carito“ sąjungos Centro valdybos prašymas švietimo ministrui. Vaikų darželių kursai. Vaikų darželių auklėtojoms ruošti išlaidų sąmatos ir pataisų egzaminų protokolai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2852, l. 11.

reikėtų laikyti baziniais, sudariusiais vaikų darželio auklėtojos išsilavinimo pagrindą, be kurio apskritai buvo neįmanoma dirbti šio tipo įstaigose. O skirtumai, manytina, buvo nulemti pasirinktų skirtingų ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogikos teorijų atstovų (O. Decroly'io, F. Froebelio, M. Montessori) siekio ugdyti vaikus krikščioniškai (Šv. Vincento Pauliečio draugija), o žydų atveju būtinybės išlaikyti kultūrinę tapatybę. Tačiau būtent šios, kitur nedėstytos, disciplinos buvo esminės, ruošiant būsimąsias auklėtojas. Visi kursų rengėjai, kurie kartu steigė bei išlaikė darželius, pirmiausia rengė auklėtojas dirbti savo darželiuose, veikusiuose pagal besiskyrusią nuo konkurentų metodiką. Taigi galima teigti, kad kursuose besimokiusios moterys buvo rengiamos ne tiek siekiant užpildyti laisvas vietas ikimokyklinio ugdymo sistemoje apskritai, kiek norint paruošti būsimąsias savo organizacijos darbuotojas. Šį pliuralizmą bent iš dalies būtų galėjęs panaikinti centralizuotas ikimokyklinio amžiaus pedagogų rengimas universitete, tačiau, kaip matyti, šis planas nebuvo įgyvendintas.

Išvados

XX a. ketvirtojo dešimtmečio antroje pusėje pasirodžiusios Lietuvos švietimo ministerijos taisyklės (1935 m., 1939 m.) ir įstatymas (1936 m.) kursų rengėjams palengvino darbą, nes sukūrė bendrą teisinę aplinką ir įtvirtino pedagogių veiklos pobūdį bei suteikė socialinę apsaugą. Būtent nuo šio laikotarpio pradėtos rengti kvalifikuotos ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogės.

Nepriklausomybės laikotarpiu nebuvo sukurta vienoda vaikų darželio auklėtojų parengimo sistema. XX a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmečiuose susiformavo 4 pagrindiniai centrai, kuriuose buvo rengiamos vaikų darželio auklėtojos: „Lietuvos vaiko“ ir Šv. Vincento Pauliečio draugijos bei Ronės Rozentalienės ir Marijos Varnienės privatūs kursai.

Visų vaikų darželių auklėtojų kursų struktūra buvo paremta 3 skirtingomis vaikų lavinimo bei ugdymo teorijomis (M. Montessori, O. Decroly'io, F. Froebelio), o kursų rengėjai auklėtojų parengimą suskirstė į 2 pagrindines pakopas (teoriją ir praktiką) – taip būsimosios pedagogės turėjo būti visapusiškai parengtos darbui su vaikais.

Visų kursų, skirtų vaikų darželio auklėtojoms rengti, disciplinos skyrėsi. Kai kurie dėstyti kursai (daugiausia pedagoginiai ir susiję su pedagogikos istorija) sutapo, tačiau kiekviename pedagogų rengimo centre kursantėms buvo dėstoma ir keletą unikalių, kitur nedėstytų, disciplinų. Taip auklėtojos buvo rengiamos dirbti konkrečios organizacijos išlaikomuose ir steigiamuose vaikų darželiuose. Toks pliuralizmas lėmė svarbiausią vaikų auklėtojų bruožą tarpukario Lietuvoje – jos buvo rengiamos ne kaip pedagogės, galėjusios savo išsilavinimą pritaikyti visoje tuometės Lietuvos ikimokyklinės pedagogikos sistemoje, o kaip konkrečios organizacijos darbuotojos.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų pedagogų rengimo procese itin svarbūs buvo to meto mokslininkai, menininkai ir kultūros veikėjai. Jų dėka buvo parengta visiškai naujo pobūdžio pedagoginį išsilavinimą turinčių žmonių rengimo sistema, kuri leido vaikų darželio auklėtojoms sėkmingai papildyti švietimo sistemos tarnautojų gretas. Šios, naujos, specialybės atsiradimas nepriklausomoje Lietuvoje lėmė ankstyvesnį vaikų ugdymą, o nauja pedagogikos pakraipa galėjo pasiekti didesnę skaičių vaikų ir neapsiriboti tik mokyklos teikiamu išsilavinimu.

Šaltiniai ir literatūra

1. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), „Lietuvos vaiko“ švietimo ir kultūros draugijos ir draugijos Kauno skyrius, f. 1618, ap. 2, b. 4, 5.
2. LCVA, Vidaus reikalų ministerijos Administracijos departamentas, f. 1367, ap. 1, b. 1033.
3. LCVA, Švietimo ministerija, f. 391, ap. 3, b. 2403, 2505, 2852, 2850, 2848, 2851, 2361.
4. Darželių steigimo ir laikymo taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1939, spalio 17, Nr. 669.
5. Įvairios visuomeninės veiklos žinios. *Naujoji vaidilutė*, 1937, Nr. 2.
6. Vaikų darželių ir aikštelių įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1936, rugpjūčio 10, Nr. 544.
7. GRAŽIENĖ, Vitalija. *Lietuvos vaikų darželio pedagogikos bruožai iki 1940 m.* Klaipėda, 1998.
8. KETURKIENĖ, Ona. Marija Kuraitytė-Varnienė. *Rūpintojėlis*, 1989, gegužė, Nr. 25, p. 62–77.
9. KOS suvažiavimo reikalavimai Lietuvos vyriausybei. *Naujoji vaidilutė*, 1939, Nr. 7, p. 344–350.
10. KRIKŠČIŪNIENĖ, Ona. Lietuvos vaiko dr-jos 10 metų veikimo apžvalga. Iš: *Lietuvos vaikas 1924–1934*. Kaunas: Kauno spaustuvė, 1934.
11. Lietuvių pasižymėjimai svetur. *Naujoji vaidilutė*, 1937, Nr. 9, p. 441–442.
12. MAČIULIS, Dangiras. *Tautinė mokykla: žingsnis į tautininkų švietimo politiką*. Vilnius: Standartų spaustuvė, 2017.
13. NARUŠYTĖ, Ona. *Priešmokykliniai metai vaikų darželyje*. Kaunas: „Šviesos“ spaustuvė, 1939.
14. NAUDŽIŪTĖ, M. Labdaringų organizacijų socialinė veikla. *Naujoji vaidilutė*, 1938, Nr. 2, p. 216–226.
15. Nepriklausomoji Lietuva šiandieniniu įvertinimu. II. *Metmenys*, 1960, Nr. 3, p. 103–122.
16. PAPLAUSKAS-RAMŪNAS, Antanas. Montessori lietuvių pedagogikoje. Iš: *Laiškai lietuviams*, 1962, Nr. 3 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://laiskailietuviams.lt/index.php/1962m-4-balandis/1660-musu-pedagogines-zvaigzdes>>.
17. Priešmokyklinio amžiaus auklėtojų konferencija. *Naujoji vaidilutė*, 1939, Nr. 7, p. 390.
18. Tarptautinė katalikų veikla. *Naujoji vaidilutė*, 1936, Nr. 11, p. 452.
19. *Trys gyvenimai, pašvęsti vaikui*. Sudarė A. Urbonaitė, V. Ardickienė. Kaunas: Judex, 1997.
20. VOVERIENĖ, Ona. *Žymiausias XX amžiaus Lietuvos moterys*. Kaunas: Naujasis amžius, 2000.

Training of educational specialists for preschool children in Lithuania in the 3rd–4th decade of the 20th century

Ieva Griniūtė-Tumelienė

Lithuanian Institute of History, Department of the 20th Century History, Kražių St. 5, Vilnius, Lithuania
e-mail: griniutei@gmail.com

Summary

In the first half of the 20th century the Lithuanian society had to face many unfamiliar problems such as the rational use of the daytime. As such factors became more and more important, the question what to do with children whose both parents had full time jobs became more crucial. One solution to this problem, which proved to be effective, was educational and daycare institutions for young children, better known as kindergartens. In 1940, there were 172 kindergartens in Lithuania which were attended by almost 6,500 children. But, at first, as the system of preschool education was not properly developed in Lithuania, the personnel, which was willing and able to fill positions in such institutions, was also lacking. Up until the late 1930s, the Lithuanian state practically did not place the issue of the system of early childhood education on its agenda, and the training of educational specialists of the new kind who would mainly work in the field of education of the children of the preschool age depended entirely on the initiatives coming from the society itself. Various associations, such as *Lietuvos vaikas* (Lithuanian child), the Society of Saint Vincent de Paul, prominent individuals (such as Marija Varnienė, Ronė Rozentalienė), not only created their own networks of preschool educational institutions but were also engaged in the establishment of the systems of educational courses. Such curricula, which predominantly enrolled young women (who were deemed to be best suited for the positions connected to the education and rearing of children), were developed by every association independently. Thus, one could not speak of a single, coherent system of the training of early childhood education specialists. From the late 1930s, the Lithuanian government started to show more interest in the preschool educational system. It established the legal system which was specifically aimed to control all activities, such as the founding of the new educational institutions, curricula, requirements for the future teachers and educational workers, etc.

Įteikta / Received 2018 06 06
Priimta / Accepted 2018 08 20